

Darija Zilić

ZANESENOST UMANJIVANJEM

Pjesme Ane Ristović čitala sam u časopisu *Pro femina*. Onda sam pisala tekst za *Balkanis* u kojem je ona urednica, pa sam joj u mailu napisala – sviđaju mi se tvoje pjesme. Ana me pitala gdje sam ih čitala i bi li možda željela da mi pošalje svoju najnoviju zbirku. I tako je do mene došla njena četvrta zbirka poezije *Život na razglednici* (Plato, 2003) u kojoj nalazimo esej i putopis.

No moj tekst o Aninoj knjizi, neće biti klasična kritička analiza, a umjesto „lirska junakinja“, pisat ću Ana... Biti ću, dakle, neteoretična. I to zato jer njenu sam knjigu pročitala u dahu, pa joj se opet vraćala, držala je u rukama, odmah odlučila da Anu moram pozvati na svoju tribinu. Naime, njena mi je knjiga bila poput *madelaine* kolačića, o kojem i sama piše u jednom eseju. Jer čitajući je, prisjećala sam se svog posjeta Beogradu prije sad već tri godine. I dana provedenih u knjižarama. I slušanja jazzu u ponoć. Sjetila sam se gostoljubivih ljudi koji su nam stalno nešto željeli dati, pokloniti. I taksista koji su nas vozili u oronulima autima. I razglednica Beograda u suton, baš onakvih kakve spominje u svojim pjesmama. Ana i ja, žene na početku tridesetih, pripadamo generaciji koja nije putovala tako puno, kao što je to činila ona prije nas. I dok smo na Zapad još i odlazili, Sarajevo, Skopje, Novi Sad ostali su nam gotovo nepoznati... A koliko smo samo puta slušali današnje četrdesetogodišnjake kako pričaju o putovanjima po bivšoj Jugoslaviji, o nastupima na stotinama festivala, opijanju vinom i poezijom i o trežnjenju u devedesetima kad su počeli pisati melankolične tekstove i gledati negdje u daljinu, ostavljajući nas da sami pokušamo dokučiti, iščitati njihovu sjetu.

U jednom eseju, Ana navodi razgovor sa prijateljem iz Slovenije koji je pita je li bila u Pragu, a onda ne primjećuje kako ona nemoćno kaže da nije bila. Jer Ana i njeni prijatelji su putovali još manje od svih, – zbog viza i zbog izolirane zemlje.

Čovjek koji godinama nije putovao putuje samo zbog određenog cilja, piše Ana. A cilj putovanja može tada postati putovanje u dvoje i to posebno, navodi, radi romantike i obogaćenja emocija. A njena ljubav sa Slovincem, također piscem, romantično je prikazana jer „ti i ja, najmanja država na svetu/sa revolucionarnim programom“. Ta „multikulturalna“ ljubav kao da se hrani upravo prelaženjem granica; nakon toliko godina neputovanja, udaljenost između dva grada u različitim državama, postaje privlačna, a putovanje nimalo zamorno. Posebno zato jer je ljubav u pitanju. A Anino pisanje o ljubavi“ nije slatkasto, već snažno i strasno, i pomalo sablasno jer ljubavnici su „dve šupljine/u kojima rastu dva čuna/što znaju za rub“.

Ona se ne srami sentimentalnosti, pa u pjesmi „Poslastičarnica ‚Korzo‘“ priziva ugodaj već zaboravljenih, rijetkih mjesta u kojima možemo naći toplinu, intimnost kakvu nam ne pružaju internet cafei. I uopće, njena je poezija nostalgična, kao da je upravo nekretanje donijelo neku potmulu zrelost koju izlaže. Jer dinamika se razvija iznutra, donosi neku preranu ostarjelost ili točnije, neku posebnu mudrost koja onda donosi ne kre-

tanje prema nekom zamišljenom cilju, već vraćanje, okretanje prema prošlosti, prema djetinjstvu kada se jela čokoladica „životinjsko carstvo“ i odlazilo na ljetovanja. Možda se upravo zato razvija sklonost prema uočavanju detalja. To me podsjetilo na Benjamina kojeg je privlačilo ono što je izuzetno malo, ono što se mora dešifrirati – grbovi, anagrami, rukopisi. Umanjiti znači, učiniti neupotrebljivim, ono što je groteskno umanjeno, u neku je ruku oslobođeno značenja, budući da mu je veličina osnovna karakteristika, piše Susan Sontag. I u Aninim pjesmama nalazimo zanesenost umanjivanjem. Tako su smrznute sarmice amazonke u kupusnoj ćebadi, spominje čudne žene malih grudi koje da bi držao u ruci, nije potreban ni dlan, a u putopisu po Stockholmu, veći dio posvećen je tematiziranju malih Strindbergovih olovaka koje su izložene u posljednjoj piščevoj kući.

Čitajući Aninu knjigu, pomislila sam kako su dvadesetogodišnjakinje ponekad predvidljive u citiranju Eliota, u veličanju nadosobnog. I kako baš tridesete donose bolno otvaranje, „samo lično iskustvo“. Ana se posve izlaže. I posve iskreno priznaje, obraćajući se pjesniku, da bi se ugnjezdio u poeziji, „duša ti mora posedovati /nešto ženske mekote“. Pjesnikinje su kučke, lajke na Mjesecu. Anu nije sram napisati da „ceo svet može se svesti/na sadržaj ženske tašne“ jer zna da je drugačija od žena koje „skinuće ti trag karmina sa zuba/u trenutku kad budeš/govorila o nečem sasvim važnom, brižljivo“. Ona se ne želi dopadati, biti „savršena kao orhideja“, kako u jednoj pjesmi kaže također poznata srpska pjesnikinja Radmila Lazić. I dok u pjesmama iz svoje najnovije zbirke „Doroti Parker bluz“, Radmila Lazić priziva akciju, želi biti „opaki babac“ koji kreće u osvajanje muškaraca, preljubništvo u pjesmi Ane Ristović završava odlaskom u trgovinu i kupovanjem predmeta za kućnu upotrebu. I tako, metaforički rečeno, voda koja ključa ispod suknje/poklopca ostaje namijenjena jednom, jedinom zrcu soli.

Putovanja nema. Nema kretanja po novim prostorima. A pjesnikinja je i te kako svjesna vremenitosti. U vremenu je čovjek samo ono što je, ono što je uvijek bio. U prostoru može biti i druga osoba jer prostor ima mnogo mogućnosti, a vrijeme nas nemilosrdno tjera naprijed. I premda knjiga započinje putopisom po Stockholmu, završava esejem o putovanjima. Esej o glavnom gradu Švedske piše kao prava sljednica Brodskog. Jer odmah se možemo sjetiti njegovih opisa Venecije zimi, kada je sve jasnijih obrisa. I njeno oko, baš kao i ono Brodskog, je unutrašnje osjetilo koje pliva, strijelja, prevrće se, trepti. I kao da se Brodski i ona slažu – mi smo ono što gledamo. A Ana piše kako gleda čovjek koji malo putuje. Jer oni koji ne putuju, piše Ana, esejiziraju. I dok je putopis lirski poetičan, esej u sebi nosi skepsu, sumnju, on nije žanr optimizma. Uostalom, knjiga i završava pismom koje piše svom dragom koji putuje, dok ga ona čeka u Ljubljani. No zanimljiva je njena inverzija – u pismu od njega traži da joj ne šalje razglednice, već da će ona njemu poslati fotografiju na kojoj je razglednica i ona u kadi. A snimiti fotografiju znači sudjelovati u smrtnosti (S. Sontag).

Zanimljiva je njezina teza kako razglednice ne postoje samo zbog putnika; „kao da su nove, lepe, sutonske razglednice naših gradova bile deo nekog domaćeg marketinga koji je trebalo da upravo nas, stanovnike ove zemlje uveri da je kod kuće ipak najljepše i da ne treba ni pomišljati na prelazak preko njenog praga.“ Jer upravo život na razglednici je uljepšan, potrošački, on nudi nešto drugo od onog što je sposobno vidjeti naše

oko. Suprotnost tome je, kako ističe u jednoj pjesmi, „očajna razglednica“, ona „koju niko/ne bi stavio u svoj džep./Jer toliko reči nositi sa sobom/isto je što i nositi kamenje/od koga se ne gradi ni kuća“.

Ana Ristović ne može napisati „Američki fikcionar“ poput Dubravke Ugrešić ili pisati o raznim gradovima Istočne Evrope kao što to čini Slavenka Drakulić. Ipak istražuje, pita se kakvi su putnici sa Zapada, a kakvi su oni sa Istoka. Tako piše da putnik sa Zapada ne putuje na Istok da bi upoznao „drugost“, već da bi našao Zapad na Istoku. I možemo se samo pitati, baš kao što se i Virginia Woolf zapitala pišući o Charlotte Bronte, što bi bilo kada bi Ana imala puno novaca i kada bi mogla puno putovati..

U svojim se esejima i pjesmama, Ana Ristović referira na Brodskog, na Crnjanskog, na Isidoru Sekulić, na Joycea, Mandeljštama, Dostojevskog, na literaturu koja je tako daleka od lakoprobavljivosti, od „dajdzesta“. Ona ne voli niti lakoću današnjih putopisa; umjesto površnog razgledavanja, daje prednost „shvaćanju“ svijeta. Zanimljiv je i dio koji se odnosi na putopise s Balkana, često pune stereotipa. U pjesmi „Jezik, moj jež“ upravo poetizira stereotip koji nalazimo u tim putopisima, onaj o tome kako je jug ili istok čulan, uživalački; „moj slovenački miriše na jug ili istok,/siguran užitak“.

Tolari i dinari miješaju se u njezinu džepu, srpski i slovenski jezik se prožimaju, upijaju jedan drugi, njen jezik postaje stran tako da se taksisti pitaju „pod kojom firmom/vozim tanko telo, usijanu glavu“. Jezik je pokret, izmiješanost je, piše Jean-Luc Nancy, ono što „dolazi“, ne ono što „jest“; pomaci, slučajnosti, migracije, privlačenja, susreti... Jer jednima njen slovenski miriše na jug, a drugima njen srpski nije dovoljno krut. A njen jezik je, piše, jež maratonac, brži je od nje, ona i njen jezik, osuđeni su jedno na drugo; „gramatičke revolucije preživljavamo ćutke“, zaključuje.

I premda uživa dok prelazi granicu, ipak se u pjesmama često pojavljuje i riječ dom; ona se pita kako to izgleda kad se konačno skrasiš, kako se gradi kuća, opisuje dom zaljubljenih koji je opet neodređen – „kad smo se uselili/bili smo napola u zemlji/napola nad njom – stan u suterenu sa pogledom na vrt“.

Ta „šiparica velegrada“ obraća se svojoj baki, jakoj i čvrstoj, i pita se hoće li je moći dostojno zamijeniti. I priznaje da nije sigurna; „i ne znam, hoću li moći, hoću li znati/po tvojoj želji, dočekivati i ispraćati/uspravnih leđa/i prekrštati noge u lepim cipelama,/a da se ne vidi da mi kolena/pomalo drhte“. I upravo tematiziranje te slabosti, truljenja, neke pomirenosti jer „više se ne propinjemo na prste/da bismo videli nebo,/verujemo, ono čas beskraj, čas pustoš/pozamljuje od nas“, približava je onom *poslije Orfeja*, odnosno traganju za onim što je ostalo od modernizma.